

Integraal gebiedsprogramma Verder met de Vesting Muiden

Gemeente Gooise Meren en MTD Landschapsarchitecten

Samenvatting

Het gebied in en rond de kern Muiden is een kruispunt waar vele belangen en doelstellingen samenkomen. Diverse grootschalige projecten hebben een grote impact op dit gebied, zoals het verleggen van de snelweg A1, de realisatie van een natuurverbinding en de ontwikkeling van een grote woonwijk in de Bloemendalerpolder. Dit alles vindt plaats in de historische omgeving waarbij het UNESCO werelderfgoed Stelling van Amsterdam samenkomt met de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Hiertussen ligt de Vesting Muiden. Een van de belangrijke speerpunten voor de komende jaren is het behouden van de lokale identiteit en het verbeteren van de leefomgeving en het landschap bij de uitvoering van alle grote projecten. De ingrepen in het landschap zijn groot, maar bieden ook de gelegenheid om de vesting en het strategische landschap van de waterlinie weer te herstellen.

De gemeente heeft in 2014 besloten om een strategie vast te stellen om deze doelstelling te realiseren. Hierbij is stapsgewijs te werk gegaan bij het vormen van een nieuwe visie op het gebied. Aan de basis staat het Ontwikkelplan 'Verder met de Vesting Muiden'. Dit ontwikkelplan is mede voortgekomen uit een participatietraject met inwoners en deskundigen en stelt op basis van een grondige analyse van het gebied de kaders voor de toekomst van de vesting. Bij deze analyse is gebruik gemaakt van een waardestelling van de vesting door de Stichting Welstandszorg Noord-Holland (2012). Het ontwikkelplan is daarna vertaald in een beeldende visie voor de vesting (Handboek Openbare Ruimte Herstel Vesting Muiden) en het zuidelijke schootsveld (Landschapsplan Schootsvelden Zuid). Dit alles vormt een integraal gebiedsprogramma met een concrete projectenlijst. Aan de oostzijde van de Vesting is een start gemaakt met het uitvoeringsprogramma Oost. Ook in de schootsvelden wordt begonnen met diverse projecten.

Met deze documenten is een integraal gebiedsprogramma met concrete uitvoeringsprojecten voor de vesting en de zuidelijke schootsvelden ontstaan. Kern van het gebiedsprogramma is het herstellen en beleefbaar maken van de Vesting Muiden en haar historische omgeving. Hiermee worden doelstellingen op het gebied van bereikbaarheid, cultuurhistorie, landschap, landbouw, natuur, recreatie en toerisme gebundeld. Met name in de schootsvelden is dit zichtbaar. Kenmerkend voor het gebiedsprogramma is de integrale samenwerking in de voorbereiding en uitvoering. De Gemeente Gooise Meren (voorheen Muiden) werkt samen met de Regio Gooi en Vechtstreek, Rijkswaterstaat, Provincie Noord-Holland en vele andere partijen om het gebiedsprogramma te realiseren.

Het gebiedsprogramma is een voorbeeld van het belang en het nut om historisch (cultuur)landschap als uitgangspunt te nemen bij gebiedsontwikkeling. Daarnaast is het een voorbeeldproject van hoe door goed en slim samen te werken een resultaat ontstaat dat is meer is dan som van de delen. Het best is dit verwoord door het Kwaliteitsteam Nieuwe Hollandse Waterlinie o.l.v. Rijksadviseur Landschap Prof. Ir. Eric Luiten: "Het integraal landschapsplan (Verder met de Vesting Muiden) vormt nu echter werkelijk een schoolvoorbeeld van visionaire landinrichting. Het landschapsplan borgt de cultuurhistorische en landschappelijke waarden en biedt tevens oplossingen voor de (toekomstige) infrastructurele knelpunten."

Context

Wegverbreding Schiphol – Amsterdam – Almere (project SAA)

Rijkswaterstaat realiseert ten behoeve van de bereikbaarheid van het project SAA, het Nederlands grootste infrastructurele project. Bij de Vesting Muiden ligt een zwaartepunt door de A1 300 meter naar het zuiden te verleggen door een aquaduct onder de Vecht. De lokale bereikbaarheid en leefbaarheid wordt ook verbeterd door de bouw van een lokale brug (Spieringbrug) over de Vecht. Door deze ingrepen ontstaat ook ruimte voor natuurontwikkeling.

Rechts: het project SAA (bron: Rijkswaterstaat)

Natuurverbinding De Waterlandtak

Een belangrijk onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland is de 'Waterlandtak', een robuuste natuurverbinding tussen het Naardermeer en het IJmeer (en het Waterland). Deze verbinding wordt al decennia gewenst en door de verlegging van de A1 en de bouw van het aquaduct is de mogelijkheid ontstaan om deze natuurverbinding ook aan te leggen. De doelstelling is nu om de nieuw aangewezen natuurgebieden zodanig in te richten dat een aaneenschakeling van natuurgebieden ontstaat die conform de ecologische doelstellingen als natuurverbinding gaan functioneren.

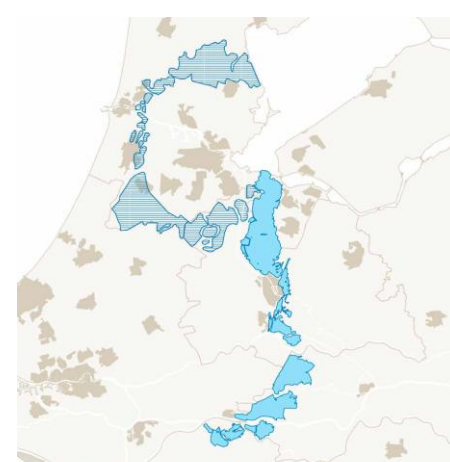

Uitsnede uit het Tracébesluit SAA. Donkergroen aangeduid is de Waterlandtak.

Stelling van Amsterdam en Nieuwe Hollandse Waterlinie

De Hollandse Waterlinies en de Stelling van Amsterdam zijn militaire waterlinies, bedoeld om middels gecontroleerde onderwaterzettingen (inundaties) de vijand te kunnen stoppen. De linies als geheel zijn gecompliceerde werken met inundatievelden, sluisen, inundatiekanalen, stuwen, forten, vesting, schootsvelden en verboden kringen, kazematten en andere werken. De Nieuwe Hollandse Waterlinie is een uit 1815 daterende verdedigingslinie van 85 kilometer lengte, die loopt vanaf Muiden tot aan de Biesbosch. De Nieuwe Hollandse Waterlinie bestaat uit vele forten, dijken, inlaatsluisen en inundatievelden.

De Stelling van Amsterdam is een uit de periode 1880-1920 daterende verdedigingsgordel rondom de stad Amsterdam, bestaande uit 42 forten, vele dijken, inlaatsluisen, inundatievelden, en dergelijke. De Stelling van Amsterdam is in totaal 135 kilometer lang en tussen de 250 meter en circa 5 kilometer breed.

De Vesting Muiden

Vanwege de ligging aan de monding van de Vecht en als laatste voorpost voor Amsterdam is Muiden van oudsher van groot militair belang geweest. Eind 13e eeuw laat Graaf Floris V al het Muiderslot bouwen. De ligging is de belangrijkste reden voor onder meer de bouw en aanleg van grote werken als het Muiderslot, de Vesting Muiden, de Westbatterij en forteiland Pampus en het behoud van het kenmerkende open landschap met de karakteristieke verkaveling.

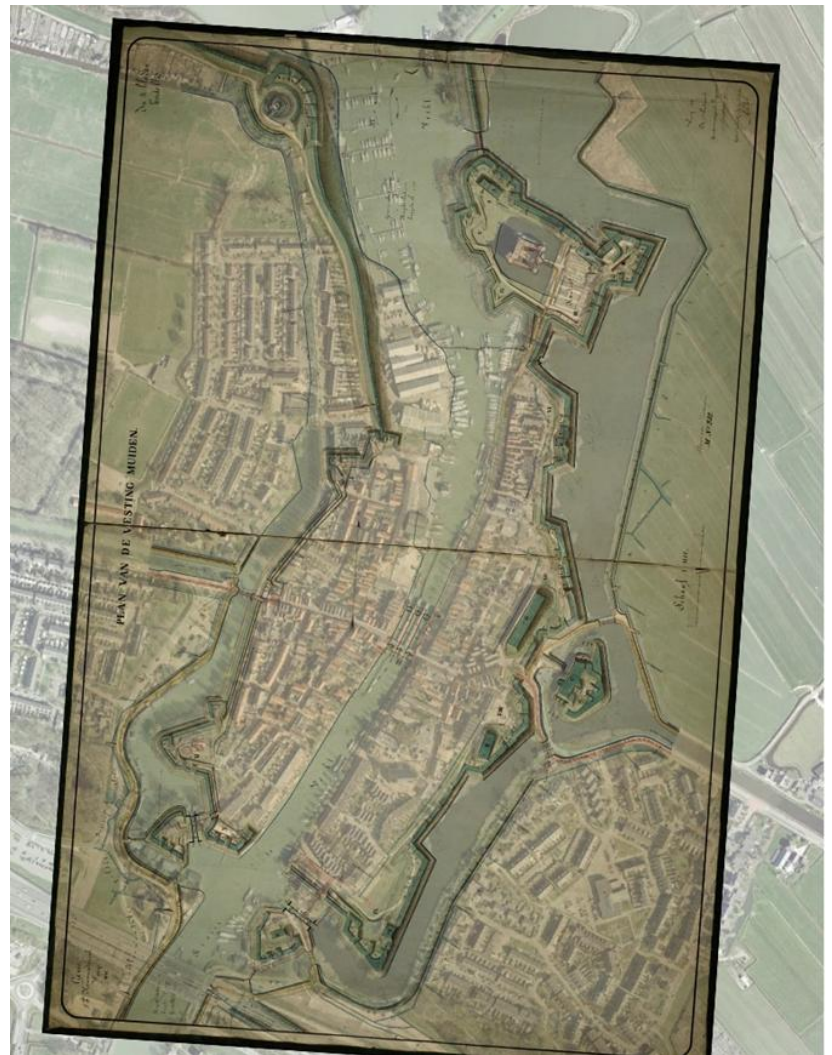
De ligging van Muiden aan de monding van de Vecht in de Zuiderzee en als laatste militaire post voor Amsterdam is cruciaal geweest voor de historie van de gemeente en heeft een belangrijk deel van haar identiteit bepaald.

Muiden is het begin van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en ook onderdeel van de Stelling van Amsterdam. De Stelling van Amsterdam is aangewezen als UNESCO werelderfgoed. De Nieuwe Hollandse Waterlinie wordt bij UNESCO voorgedragen als uitbreiding van dit werelderfgoed.

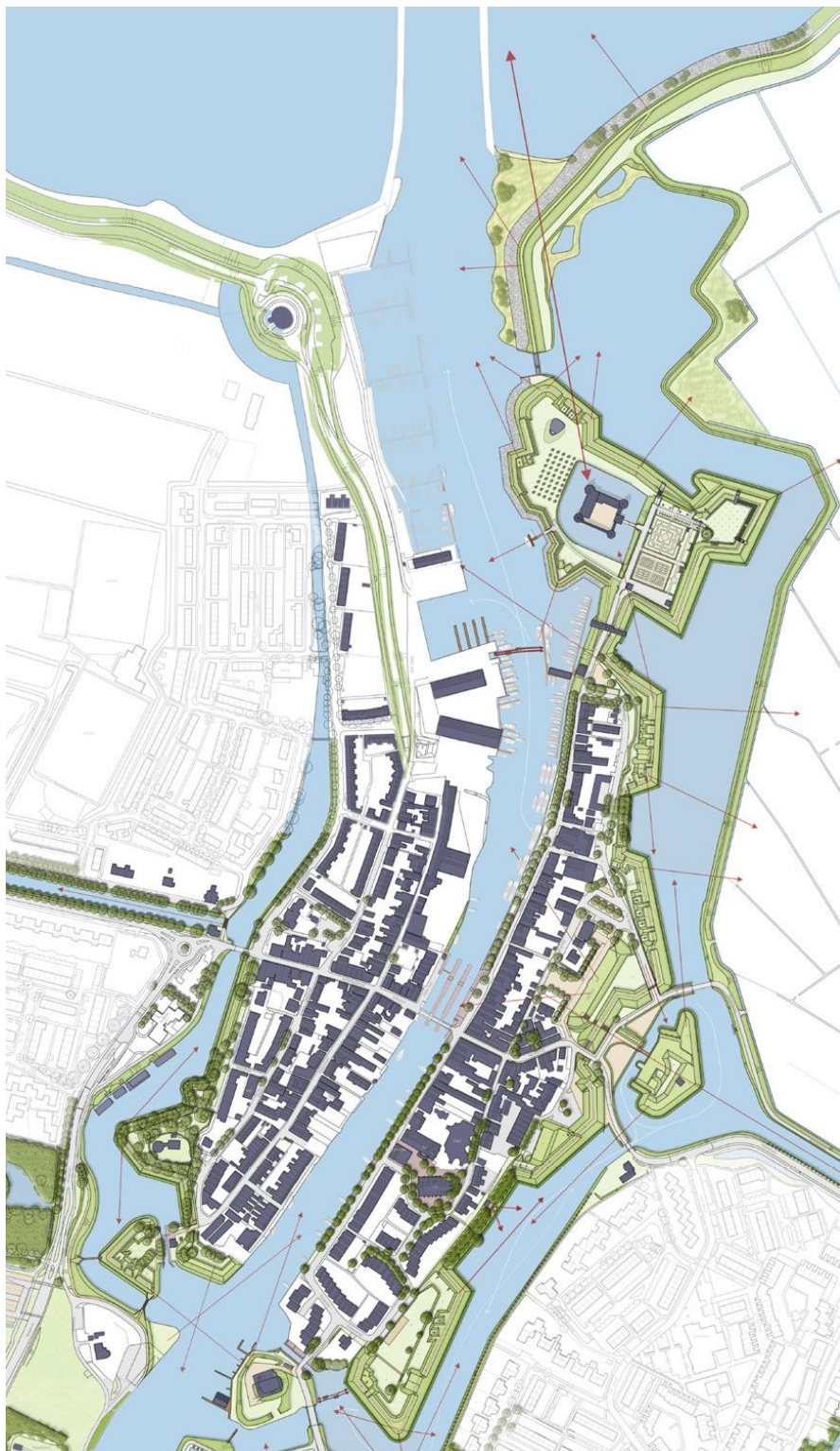
In 1577 wordt de grondvorm van de Vesting Muiden aangelegd. In de loop der eeuwen wordt de Vesting Muiden aldoor verbeterd. De grondvorm van de vesting is, zeker aan de oostzijde, nog nagenoeg volledig intact, zoals hiernaast is te zien. Verbeeld is de kaart uit 1879 over de huidige luchtfoto.

De wallen hebben geen militair profiel meer maar zijn goed te herstellen, net als de grachten. Aan de westkant is de wal een park geworden. Aan de oostzijde zijn de wallen afgevlakt, maar nog steeds goed herkenbaar.

Rechts: luchtfoto onder de kaart uit 1879 (Bron: Nationaal Archief, afbeelding door MTD Landschapsarchitecten uit 'Handboek Openbare Ruimte Vesting Muiden')

Het Ontwikkelplan en het Handboek Herstel Openbare Ruimte Vesting Muiden (opstellers: Christiaan van Zanten en MTD Landschapsarchitecten)

In het ontwikkelplan is geanalyseerd hoe de vesting is geworden wat het nu is, wat verloren is gegaan en wat hersteld kan worden. Vervolgens zijn uitgangspunten vastgesteld op basis waarvan de vesting verder kan worden ontwikkeld. De uitgangspunten voor de ontwikkeling van de vesting zijn 'eenheid in verscheidenheid', 'zichtbaar, herkenbaar en beleefbaar' en 'aantrekkelijk voor bewoners en bezoekers'.

Deze uitgangspunten leiden tot een aanpak die wordt gekenmerkt door eenvoud: de basis is de historie. Omdat de versterkingen voorafgaand aan de aanleg van de Stelling van Amsterdam nu nog steeds bepalend zijn voor de omvang van de vesting, is de kaart uit anno 1879 dan ook gekozen als referentie voor het herstel van de vesting.

Waar authentiek herstel voor modern gebruik mogelijk is, wordt dit nagestreefd. Waar dit niet mogelijk is, wordt de bestaande situatie niet ingrijpend veranderd, maar naar simpele maatregelen gezocht om de historische setting te versterken. Dit vertaalt zich bijvoorbeeld naar de vestingwallen: aan de westzijde wordt de parkaanleg behouden en aan de oostzijde kan het militaire profiel teruggebracht worden. Door het terugbrengen van de oorspronkelijke meidoornhaag langs de vestinggracht wordt de eenheid verbeterd.

Het Handboek is een beeldende visie voor de vesting volgens de uitgangspunten van het ontwikkelplan. De visie toont hoe het herstel van de vestingwallen kan worden vormgegeven en hoe openbare ruimtes en routes door de vesting kunnen worden verbeterd. Dit document is opgesteld door MTD Landschapsarchitecten.

Uit het Handboek: links visietekening en onder doorsnede herstelde vestingwal (MTD Landschapsarchitecten)

Landschapsplan Schootsvelden Zuid (opstellers: MTD Landschapsarchitecten en Christiaan van Zanten)

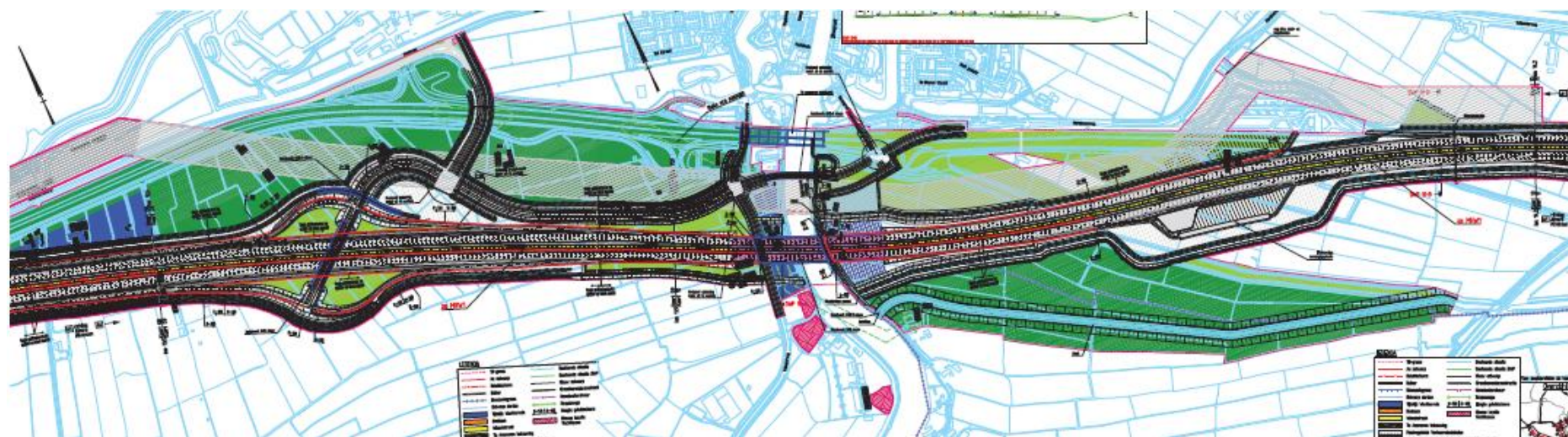
Rondom een vesting was een vrij uitzicht cruciaal om een vrij schootsveld te hebben en te voorkomen dat vijanden stiekem dichtbij konden komen. De ligging in het inundatiegebied en de verboden kringen hebben er lang voor gezorgd dat de omgeving van de vesting onbebouwd is gebleven. Pas na de Tweede Wereldoorlog is er buiten de vesting gebouwd. Toch zijn grote delen van het schootsveld nog steeds open. In 1965 wordt met de bouw van de huidige Vechtbrug en verbreding van de A1 het zuidelijke schootsveld afgesneden van de vesting.

In 2014 is gestart met de uitvoering van het Tracébesluit SAA, waarin het tracé van de nieuwe A1 is bepaald (rechts: luchtfoto april 2016, Rijkswaterstaat).

Ondanks de grote verbeteringen bestaat zeker aan de oostkant van Muiden het risico dat het beeld nog steeds wordt bepaald door de voormalige A1, met aan de oostzijde van de Vecht. Dit komt door de gedempte gracht bij het zuidelijke ravelijn (Fort H), de parkeerplaats op het hoge zandpakket van de voormalige afslag en de lokale weg (Mariahoeveweg) parallel aan de A1.

In het gebied tussen de nieuwe A1 en de vesting is ten opzichte van het Tracébesluit SAA nog grote verbetering mogelijk gebleken. Wel zijn er verschillende juridische, technische, ecologische of ruimtelijke eisen die al dan niet als vaststaand gegeven gelden. Door de betrokkenheid van vele partijen met ieder een eigen rol en invalshoek is het vormgeven van dit gebied bijzonder complex maar het is gelukt om een door alle partijen gedragen en uitvoerbaar plan op te stellen. Het Landschapsplan Schootsvelden Zuid gaat, net als het Ontwikkelplan en het Handboek, uit van een heldere en eenduidige aanpak waarbij de inrichting van het gebied zich zo goed mogelijk voegt in het oorspronkelijke landschap.

Door het verleggen van de Mariahoeveweg bij de stad vandaan kan ruimte worden gegeven aan het open polderlandschap. De wegen volgen weer de verkaveling in haar bewegingen van en naar Muiden. De parkeerplaats ligt in de kavelrichting tegen de uitbreiding van Muiden aan, waardoor het zicht op de Vesting Muiden vrij gehouden wordt. Dit wordt tevens bereikt door het geheel op polderniveau te leggen. De dijk langs de herstelde gracht bij Fort H is vormgegeven in lijn met de oorspronkelijke situatie met zachte oevers. Het eindresultaat zorgt voor een zo goed mogelijk herstel van het polderlandschap en het Muiderbos. Dit wordt benut voor een optimaal mogelijke inpassing van de Waterlandtak en het verbeteren van de agrarische structuur. Het Muiderbos, een historisch park, wordt in westelijke richting hersteld volgens de structuur van de historische kaart. Met deze ingreep wordt ook de groene zoom rondom Muiden verstevigd.

Hierboven: kaart c.a. 1833 (Nationaal Archief), Tracébesluit SAA, Landschapsplan Schootsvelden Zuid (Christiaan van Zanten en MTD Landschapsarchitecten)

Gebiedsprogramma en projecten

Het Ontwikkelplan 'Verder met de Vesting Muiden' en de uitwerkingen daarvan in het Handboek Herstel Openbare Ruimte Vesting Muiden en het Landschapsplan Schootsvelden Zuid vormen een totaalvisie op de toekomst van de vesting. In 2014 is voor de oostzijde van de vesting het Uitvoeringsprogramma Deel Oost vastgelegd. Hierin zijn de concrete projecten benoemd die tot verwezenlijking van de visie moeten leiden.

Inmiddels hebben de bestuurders van Rijkswaterstaat, Provincie, Gemeente en Regio Gooi- en Vechtstreek de volledige scope van het project vastgesteld. Het Uitvoeringsprogramma Oost is hierin opgenomen.

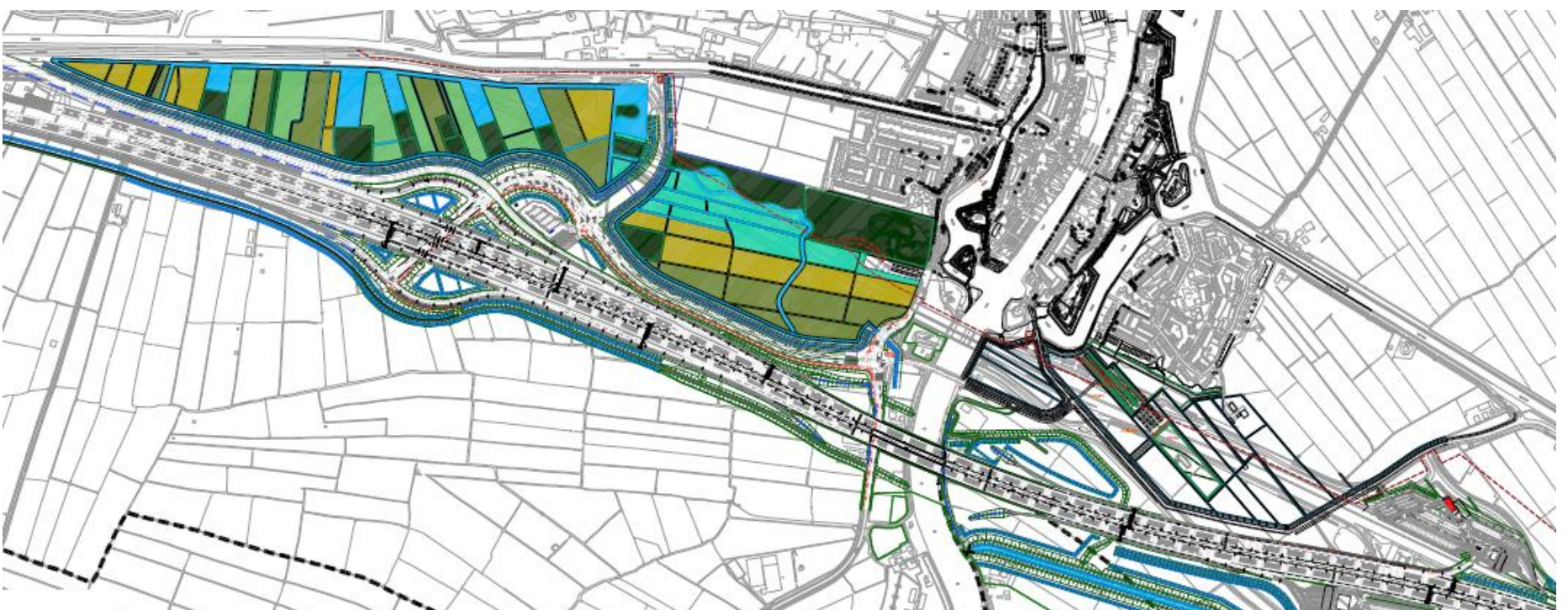
Overzichtskartaal gebiedsprogramma (Gemeente Gooise Meren (Hans Wesdorp) en MTD Landschapsarchitecten)

Dit beleidsplan biedt hiermee de basis voor de uitvoering in de periode 2016-2020. Reeds afgerond het deelproject 'herstel van de vestinggebouwen E, F en G.

Van links naar rechts: gebouw G in 1875 (Nationaal Archief), 2015 en 2016 (foto: gemeente Gooise Meren)

Ook in de schootsvelden zal in 2016 met de uitvoering gestart worden. In het vierde kwartaal wordt begonnen met de inrichting van de Waterlandtak. De inrichtingstekening is uiteraard ontleend aan de visie.

Concept inrichtingstekening april 2016 (MTD Landschapsarchitecten)

Meer informatie over het gebiedsprogramma kunt u vinden via: <https://bestuur.gooisemeren.nl/plannen-en-projecten/verder-met-de-vesting-muiden.html>.